

Given article is devoted to the short history of the development of a modern system of healthy lifestyle in the world and the determination on the basis of features valeological formation of values in children. Emphasized the special role of the school in this process as a single structure, through which the entire population of the country.

Building a healthy lifestyle, valeological education system in school, forming valeological values.

УДК 378

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

ЯБЛОНСЬКИЙ В. А., доктор біологічних наук, професор, кафедри акушерства, гінекології та біотехнології відтворення тварин Національного університету біоресурсів і природокористування України

ЯБЛОНСЬКА О. В., доктор ветеринарних наук, професор, національний університет біоресурсів і природокористування України

В статті викладені основні етапи розвитку вищої освіти, нинішні проблеми його реформування у світі положень Болонської декларації та в галузі ветеринарної медицини – вимоги Міжнародної та Європейської асоціації ветеринарної освіти.

Болонський процес, європейська асоціація ветеринарної освіти, інтернаціональне виховання, біотехнологія, теологія, фармакологія, хіропрактика.

В статье изложены основные этапы развития высшего образования, нынешние проблемы его реформирования в свете положений Болонской декларации и в отрасли ветеринарной медицины – требований Международной и Европейской ассоциации ветеринарного образования.

Болонский процесс, европейская ассоциация ветеринарного образования, интернациональное воспитание, биотехнология, теология, фармакология, хиропрактика.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вища освіта, її стан є своєрідним барометром культури країни, критерієм IQ суспільства. Тому не випадково таку велику увагу приділяють розвинені країни цій проблемі. Потреба у вищій освіті постійно зростає.

Якщо головною потребою давніх римлян було «хліба і вишивищ», то в епоху середньовіччя на весь голос зазвучало біблійське «не хлібом єдиним живе людина», в провідних європейських країнах розвивали освіту, відкривали університети.

Неначе звернення до наступних поколінь звучать для нас з тих часів слова Володимира Мономаха: «Що знаєте – не забувайте, чого не вмієте – навчіться». Київська Русь була найрозвиненішою державою середньовіччя, проте тривалі війни з половцями, княжі міжусобиці та розграбування стольного Києва Юрієм Долгоруким, Андрієм Боголюбським та монгольська навала перервали історію Київської Русі, в тому числі розквіт у ній освіти, а в Європі в цей час будували університети.

Аналіз досліджень і публікацій. Матеріали з історії освіти в Україні, на жаль, обмежені і значною мірою спотворені, оскільки в різні часи на її висвітлення наклали відбиток політичні системи тих держав, під чією владою в той чи інший час перебувала Україна, її окремі території. Тому в різних регіонах нашої держави вона була різною. Давши світу таких відомих педагогів, як К. Ушинський (1824-1871), Б. Грінченко (1863-1910), В. Дурдуківський (1874-1938), Г. Шерстюк (1882-1911), О. Макарушка (1867-1931), О. Терлецький, (1850-1902) і ін., у нас до сих пір немає ні об'ємної історії своєї освіти, ні всеохопної історії науки.

Мета статті: розглянути історію створення в аграрних вузах факультетів ветеринарної медицини та вплив Болонського процесу на навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визнаний з часом святим київський князь Володимир Великий, розвиваючи і укріплюючи свою імперію, охрестив Київську Русь і відкрив в княжих містах школи книжного вчення. Продовжуючи справу свого попередника, Ярослав Мудрий збудував знаменитий Софіївський собор з бібліотекою і організував при ньому артіль переписувачів і перекладачів книг з філософії, історії, психології, географії, космогонії, етики, теології тощо. При княжому дворі в Києві перебували в цей час і виховувались діти англійського, норвезького, данського, угорського, шведського і польського ко-

ролів та князів, тому провідні українські історики вважають княжі школи книжного вчення прообразами українських університетів.

З розпадом Київської Русі стихійно зросла роль створених в попередні роки при церквах та монастирях братств, як системи захисту православних вірян від ополячення, опіки над парафіяльними, церковними, монастирськими школами, які тепер стали ще й осередками по вихованню молоді. Так, організоване при Львівському Успенському соборі братство стало у 80-х роках XVI ст. першим в Україні, утримуваним на громадські кошти, всестановим навчальним закладом, в якому початкове навчання поєднувалося з школою вищого типу. Слідом за цим братські школи з'явилися в тридцяти інших містах. Отримавши тут європейського рівня освіту і добре володіння латиною, вихованці цих шкіл успішно показали себе спочатку в Празькому та Краківському, а згодом в Болонському, Падуанському, Римському і інших університетах Європи. В Європі немає жодного університету, в якому б не вчилися русичі в XIV-XVIII століттях. З Болонським університетом XV ст. зокрема пов'язана діяльність енциклопедичного вченого світового рівня Юрія Дрогобича, що походив з родини дрогобицького ремісника Михайла Котермака. Здобувши освіту в європейських університетах, більшість русичів при першій же нагоді повертала на Батьківщину, щоб реалізувати тут свої знання.

Особливу сторінку в історію української культури вписало місто Острог. На переломі XVI-XVII ст. князь Костянтин Острозький звів тут один з наймонументальніших православних храмів цього періоду – Богоявленську церкву, а наприкінці 1576 р. – Острозький греко-слов'яно-латинський колегіум – найперший навчальний заклад вищого гуманітарного типу, що за своєю будовою нагадував західноєвропейські університети, але в ньому не було богослов'я. Протягом 60-річного існування Острозького колегіуму (1576-1636) його закінчило біля 500 осіб.

Восени 1615 р. громадське об'єднання київських міщан і православного духівництва, за матеріальної підтримки Гальшки (Єлизавети) Гулевичівни, заснувало Київське Богоявленське братство зі школою, яка згодом об'єдналася зі створеною при лаврі школою в єдиний колегіум. Довідавшись про це, сюди приїхало багато видатних діячів української культури й активно включилися в організацію навчального процесу. Особливу роль в становленні Київського колегіуму відіграв митрополит Петро Могила, ім'ям якого стали називати цей колегіум. Тривалий час

він був єдиним вищим навчальним закладом у Східній Європі, тут навчалася молодь і з інших країн – болгари, румуни, серби, московіти, греки і навіть араби.

Значного удару по освіті було завдано з перенесенням Київської митрополії до Москви і хоч в колегіумі відкрили богословський факультет і закладу було надано статус академії, він змушений був тепер підпорядковуватися програмам російських духовних училищ з певним урахуванням навчальних планів Московського і Петербурзького університетів. Академію залишили кращі викладачі та студенти, тут методично стала проводитися політика русифікації.

XIX століття ознаменувалася національним відродженням Європи. В Російській імперії воно розпочалося з культурницького руху на Русі. У 1805 р. за ініціативою національної інтелігенції при підтримці заможних людей було засновано Харківський університет. В 1816 році університет почав видавати журнал «Украинский вестник», де публікувалися статті з історії, географії та етнографії, деякі з них виходили українською мовою, зокрема вірші й літературознавчі праці ректора університету П. Гулака-Артемівського, твори І. Котляревського, Г. Сковороди.

У 1820 році було засновано Ніжинську гімназію вищих наук, 1834 року на базі переведеного з Кременця Волинського ліцею було засновано Київський університет Святого Володимира, як інтелектуальний і духовний центр боротьби із ополяченням цього регіону Російської держави. Першим його ректором став відомий український вчений, представник давнього козацького роду М.О. Максимович, якого називали ходячим університетом і одним з останніх енциклопедистів XIX ст.

1858 р. в Одесі, на базі Рішельєвського ліцею, було відкрито університет. Найсвітліші сторінки його історії пов'язані з діяльністю тут найвидатнішого бактеріолога І.І. Мечникова, який у 1822 р. у 37-річному віці змушений був подати у відставку, емігрувати до Франції і стати гордістю французької науки.

Після відміни кріпацтва в Росії розпочався розвиток промисловості, що стимулював технічну освіту.

У 60-х роках XIX ст. царизм був змушений провести університетську реформу, головною метою якої було не допустити повторення студентських заворушень. Правда, в 60-70-х роках відбулася деяка демократизація студентства, серед нього зросла кількість «недостатніх» (малозабезпечених) студентів, і хоч вищі навчальні заклади підпадали під дріб'язкову увагу попечи-

теля та міністерства, вчені університетів робили посильні внески у розвиток науки і культури. Цьому сприяло і виникнення при університетах ряду природничо-наукових товариств.

Напередодні першої світової війни в Україні, що входила до складу Росії, було 27 вишів, у яких навчалось 35,2 тис. студентів.

Тільки-но спалахнула лютнева революція 1917 року, як у березні, українське громадянство взялося власними силами будувати свою освіту.

Лютнева революція повалила самодержавство, 4-го березня була створена Центральна Рада, серед основних гасел якої були і національно-культурні вимоги. Вже в березні 1917 р. в Києві було створено першу українську гімназію ім. Т.Г. Шевченка, а згодом і другу Кирило-Мефодіївську гімназію. В серпні 1917 р. відбувся I учительський з'їзд, було поставлено завдання дерусифікації шкіл. Організовано цілу низку курсів українознавства, на яких викладали найвидатніші українські науковці – М. Грушевський, С. Русова, М. Василенко, В. Науменко, Т.Сушицький тощо. Це дозволило організувати в Києві п'ять українських гімназій, а по всій Україні їх було вже біля 80.

Наявні вчительські інститути було реорганізовано у вищі навчальні заклади, проводилася робота по українізації університетів, правда, це викликало протидію українофобських сил. В зв'язку з цим влада прийняла рішення про створення в Києві, Вінниці, Сумах, Полтаві, Чернігові, Кам'янці-Подільському українських народних університетів, розрахованих на широкі кола української молоді. Відкрито ряд інститутів. Українська Народна Республіка проіснувала не довго, зате вона дала помітний поштовх до відродження України.

Сім неповних років війни та громадянської смуги привели Україну до стану економічної катастрофи. Система народної освіти була зруйнована. Якщо на кінець 1918 р. в Україні було 47 208 шкіл, то в 1921 р. – 22 601.

Зі встановленням радянської влади було вирішено максимально використати школу для виховання підростаючого покоління на засадах комунізму. Головним змістом виховної роботи стало інтернаціональне виховання. Тим не менше, тодішні народні комісари освіти Г.Гринько, а згодом Б.Затонський, О.Шумський та М. Скрипник, під впливом національно свідомої інтелігенції, взяли курс на українізацію освіти.

Проте політика держави в галузі культури та освіти не була однозначною, з одного боку йшлося про ріст і розширення мережі закладів освіти, з іншого – про позбавлення української культури її самобутності, адаптування її до так званої пролетарської культури.

З одного боку декларувалися принципи соціальної рівності, а з іншого – в державі не було створено підвалин для «справжнього соціалістичного суспільства», а рівень культури тих, хто мав його будувати, був надто низьким.

Керуючись положенням В.І.Леніна, що «старая школа заставляла людей усваивать массу ненужных, лишних, мертвых знаний, которые забивали голову и превращали молодое поколение в подогнанных под общий ранжир чиновников», було ліквідовано університетську систему і на її базі створено інститути, скорочено терміни навчання; відмінено дипломне проектування; з навчальних планів вилучено багато «непотрібних» дисциплін. Вища школа перетворилася з навчально-наукового закладу в державне підприємство.

Проблема створення нової робітничо-селянської інтелігенції вирішувалася шляхом пролетаризації контингенту студентів та кадрових чисток професорсько-викладацького складу. Це завдало смертельного удару по найосвіченішій частині суспільства.

А Україна в цей час стікала кров'ю від організованого голодомору. Червоний терор носив державний характер. Народний комісаріат освіти на чолі з В.Затонським та Л.Хвилею організував гоніння на українських учених, діячів культури, більшість з яких виявилися на засланні або у тюрмах. Мільйони людей загинули, а ті, що залишилися в живих, стали цілком придатним матеріалом, з якого диктатура могла ліпити нову людину. На великих підприємствах стала відчуватися гостра нестача кваліфікованих кадрів. Потрібна була реформа освіти, і уряд пішов на це. Розпочато перебудову середньої освіти, ліквідовано робітничі факультети. З 1933 р. відновлено Київський, Харківський, Одеський, Дніпропетровський університети. Запроваджено наукові звання професора та доцента і наукові ступені доктора та кандидата наук.

Та українська історія по-різному складалася у східних та західних її регіонах. Найдоступнішим шляхом здобуття освіти на території, що перебувала під владою Австрії, була церковна кар'єра, основним провідником національної культури було ду-

ховенство, що формувалося майже виключно із селян і віддзеркалювало їх настрої.

У 1873 р. у Львові з ініціативи О.Я. Кониського, М.П. Драгоманова, при підтримці та активній участі цілої плеяди українських діячів, було засновано Літературне товариство, яке у 1892 р. набуло академічної структури і стало називатися «Наукове товариство ім. Шевченка».

В 1924 році польський сейм прийняв закон, згідно з яким українські і польські школи однієї місцевості вважалися утравістичними (двомовними), практично всі українські школи стали польськими. Ще гірша ситуація була на Поліссі. Відкритий у 1661 р. у Львові університет пройшов складний шлях становлення в умовах феодальної Польщі (до 1772 р.), Австро-угорської монархії (1722-1918 рр.), довоєнної Польщі (1918-1939 роки), в радянський час. Навчання в університеті проводилося в різні періоди німецькою, польською чи латинською мовами. Під впливом революційних подій 1848 р. уряд дав дозвіл на викладання в університеті польською та українською мовами, але фактично університет було полонізовано.

Зайнявши у 1918 р. Львів, поляки ліквідували в університеті всі українські кафедри та доцентури. До університету тепер могли поступати лише ті, хто служив у польській армії і мав польське громадянство. Щоб допомогти своїй молоді, Науково-технічне товариство ім. Т.Г.Шевченка, Товариство українських наукових викладів ім. П.Могили і Ставропігійський інститут в 1919 р. започаткували університетські курси, які влада заборонила. Тоді (1920) вирішено було організувати таємні курси, які в 1921 р. було реорганізовано в Таємний університет з самостійним технічним факультетом під назвою «Українська політехнічна школа у Львові», з 5 червня 1923 р. – «Українська висока технічна школа у Львові». Після закінчення навчання студенти отримували так зване свідоцтво відходу (польський уряд не визнавав університету і студенти не закінчували заклад, а відходили з нього для продовження навчання за кордоном). У 1925 р. польський уряд заклав цей катакомбний університет.

З проголошенням незалежності України в її розпорядження перейшли у спадок від УРСР 158 вишів, у т.ч. 16 університетів, 139 інститутів, 3 академії.

У 1991 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про освіту», в грудні 1992 року перший з'їзд педагогічних працівників

України схвалив концептуальні засади реформування української освіти у відповідності з Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»). На превеликий жаль, побоюючись розвитку націоналізму серед студентів, з навчально-виховної роботи вилучили виховну, тепер вона стала просто навчальним процесом. Недоліки такого підходу дали про себе знати.

У 2005 р. Україна підписала Болонську декларацію про створення зони європейської освіти та науки. Було проведено систему заходів по імплементації Декларації. Не всі з вимог Декларації знайшли загальне схвалення, частина з них виконана несповна. Практично всі виші стали тепер університетами і перейшли на дворівневу систему підготовки фахівців з присвоєнням кваліфікації бакалавра та магістра. Вищим академічним ступенем в Декларації визнано доктора філософії, який в середньовічних університетах вважався першим загальноосвітнім. Поряд з цим, в середньовічних університетах випускникам трьох наступних факультетів – медичного, правничого та теологічного присвоювали професійні ступені доктора медицини (MD), доктора теології (Mdiv, BD) та доктора права (LLB, JD). Нині ці ступені збереглися у багатьох країнах як рівнозначні науковим. Їх надають у таких галузях знань, як ветеринарія (DVM), теологія (Mdiv, BD), медицина (MD), оптометрія (OD), остеопатична медицина (DO), ортопедія (PodD, DP, DPM), право (LLB, JD), стоматологія (DDS, DMD), навчання раввінів (MHL, Rav), фармакологія (Bpharm, PharmD), хіропрактика (DC, DCM). Цим в певній мірі можна пояснити неприйнятність медичними університетами титулів «бакалавр» та «магістр» і обережне ставлення до ступеня доктора філософії в медицині.

Факультети ветеринарної медицини, що перейшли спочатку на дворівневу систему, відійшли нині від підготовки бакалаврів.

Істотним залишається різноманіття академічних та наукових ступенів у багатьох країнах. У Польщі, наприклад, є два докторських ступені – доктора філософії (PhD) та габілітованого доктора; в Іспанії докторанти повинні 2 роки навчатися за кордоном, а тоді лише здати іспит на ступінь PhD; у Франції докторанти отримують від держави гранти на проведення досліджень. Різною залишається тривалість навчання (у роках) – на ступінь бакалавра в Англії – 1-2, Ірландії – до 5; ліценціата – у Франції – 3, Данії, Фінляндії – до 7-8; магістра – в Англії, Ірландії,

Німеччині – 4, Швеції – 6; доктора – в Бельгії, Австрії – 5-6, Фінляндії, Португалії – 9-10 років.

За ініціативою Ради Європи і ЮНЕСКО в Європейському регіоні створено спеціальну міжнародну програму з розвитку єдиного інформаційного простору, названу «Міст між Сходом і Заходом». Для її реалізації в Бельгії засновано Європейську академію інформатизації (АЕІ, Belgium), яка реалізовує з цією метою спеціальну програму «Глобальна система освіти». Таку програму й було задумано задля певної уніфікації освітніх систем європейських країн. В її основі – дворівнева підготовка вечних наукових кадрів: докторський рівень (Rh.D.), що для нострифікації відповідає рівню кандидата наук, і гранд доктор філософії (Grand Rh.D.), що відповідає нашому рівню доктора наук.

Відповідно до рішень Болонської декларації активізувалося міжнародне співробітництво навчальних закладів по втіленню положень декларації. Не вдалося, правда, уніфікувати із закордонними партнерами навчальні плани та програми, що обмежує можливості міжнародного співробітництва.

Детальніше про ветеринарну освіту. В Україні функціонує нині Львівський національний університет ветеринарної медицини і біотехнологій і 12 факультетів ветеринарної медицини у вишах України, в яких навчається 11 500 студентів. Щорічний випуск лікарів ветеринарної медицини складає в середньому 2300.

У травні 1991 р. на Всесвітньому ветеринарному конгресі в Ріо-де-Жанейро було створено Міжнародну асоціацію з ветеринарної освіти, шість професорів з колишнього Союзу були прийняті в члени цієї Асоціації, з України один з авторів даної публікації – професор В.Яблонський, якого було обрано на цьому конгресі віце-президентом Асоціації по європейській зоні і країнах СРСР. На наступному конгресі Асоціації в Йокогама в 1995 р. повноваження професора В.Яблонського на посаді віце-президента асоціації продовжили ще на одну каденцію. Програмою Асоціації є глобалізація та інтернаціоналізація ветеринарної освіти. Відповідно до вище сказаного в Європі було створено Європейську асоціацію ветеринарної освіти, яка має такі ж повноваження в межах Європи.

Два роки тому в Європі створено Європейську асоціацію ветеринарних лікарів, в плани роботи якої також входить

співробітництво з ветеринарними закладами освіти.

Нарешті, функціонує Українська асоціація лікарів ветеринарної медицини, яка співпрацює з ветеринарними факультетами України.

Україна видає визнаний ДАК фаховий журнал «Ветеринарна медицина України».

Щорічно в Україні, на базі провідних університетів та факультетів ветеринарної медицини проводяться науково-практичні конференції, останнім часом більшість з них є міжнародними, хоча участь зарубіжних учених в них ще недостатня, ще більш недостатньою є участь наших учених в наукових форумах за кордоном.

Набирає темпів міжнародне співробітництво, шляхом ознайомчих візитів та короткострокового стажування викладачів. Факультет ветеринарної медицини Національного університету біоресурсів і природокористування України активно співпрацює в цьому плані з польськими колегами. На жаль, прикладів стажування зарубіжних учених на наших кафедрах, їх участі у викладацькому процесі та спільній науковій роботі, поки що дуже мало.

Модною темою наукових диспутів останнім часом стало питання публікації наукових досліджень у зарубіжних виданнях, але прикладів таких дуже мало, в читальних залах наших бібліотек не видно поки що іноземних фахових журналів (крім російських), що стримує публікації наших авторів у зарубіжних журналах (бо спершу треба хоча би ознайомитися з цим журналом, його вимогами). Мабуть так само немає наших видань в бібліотеках зарубіжних університетів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Вимоги до вищої освіти безперервно зростають і найпереконливішим критерієм її стану є результати акредитації. Для факультетів ветеринарної медицини після входження в ЄС великою проблемою стане їх акредитація Європейською асоціацією ветеринарної освіти за європейськими стандартами. До цього слід готуватися заздалегідь.

Визначальним фактором успішного розвитку вищої освіти є рівень її фінансування. Більшість з наявних проблем нашого сьогодення обумовлені саме цим фактором. Розраховуючи на поліпшення цього показника на державному рівні, ми в той же час повинні ширше використовувати свої можливості шляхом залучення іноземних та вітчизняних інвесторів.

Література

- 1 Яблонський В. А. Вища освіта України на рубежі тисячоліть / В. Яблонський В. А. – К.: 1998. – 228 с.
- 2 Яблонський В. А. Болонський процес в дії: «З болонською зачіскою та в українській вишиванці...» / Яблонський В. А. – Освіта. № 40, 2004 – с.6.
- 3 Яблонський В. А. Яблонська О. В. Методологія і методи наукових досліджень у тваринництві та ветеринарній медицині / Яблонський В. А. Яблонська О. В. – К.: 2014. – 512 с.

REFERENCES

- 1 Iablonskyi V. A. Vyscha osvita Ukrainy na rubezhi tysiacholit / Iablonskyi V. A. – K.: 1998. – 228 s.
- 2 Iablonskyi V. A. Bolonskyi protses v dii: « Z bolonskou zachiskou ta v ukrainkii vyshyvantsi ...» Iablonskyi V. A. – Osvita. № 40, 2004 – 6 s.
- 3 Iablonskyi V. A. Iablonska O.V. Metodolohiia I metody naukovykh doslidzhen u tvarynnytstvi ta veterynarnii medytsyni / Iablonskyi V. A. Iablonska O.V. – K.: 2014. – 512 s.

PROBLEMS OF HIGHER EDUCATION XXI CENTURY: STATE AND PROSPECTS

JABLONSKI V., Sc.D., professor of obstetrics, gynecology and animal reproduction biotechnologies National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

YABLONSKA O., Doctor of Veterinary Science, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

In the article the basic stages of development of higher education, the current problems in the world of its reform of the Bologna Declaration and in veterinary medicine - the requirements of the International and European Associations of veterinary education.

The Bologna Process, the European Association of veterinary education, international education, biotechnology, theology, pharmacology, chiropractic.